

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2025-yil 1-son

VOLUME 9 / ISSUE 1 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.1.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 27.03.2025-yilda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 5
Adadi: 100. Buyurtma: № 70.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b., yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot bo‘limi boshlig‘i

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

A. Saidov – Inson huquqlari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Milliy markazining direktori, yuridik fanlar doktori, professor (Toshkent, O‘zbekiston)

E. Juchniewicz – Gdansk universiteti professori, huquq doktori (Gdansk, Polsha)

A. Younas – yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Pekin, Xitoy)

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Sh. Asadov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Aminjonova – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

B. Murodov – O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., pedagogika fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625

Журнал передан в типографию
27.03.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 5. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 70.

Лицензия типографии

от 29.11.2023. № 174626

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

И. Рустамбеков – доктор юридических наук, профессор, врио ректора Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

В. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

А. Саидов – доктор юридических наук, профессор, директор Национального центра по правам человека Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Э. Юхневич – доктор права, профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Юнас – доктор философии по юридическим наукам (Пекин, Китай)

О. Окюлов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ш. Асадов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Аминжонов – доктор юридических наук, доцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Рахимов – доктор философии по юридическим наукам, доцент Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

О. Нарзуллаев – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

В. Муродов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

А. Мухамеджанов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Н. Ниязова – кандидат педагогических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 27.03.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 5.

Units: 100. Order: № 70.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgokh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

I. Rustambekov – Acting Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

A. Saidov – Director of the National Centre for Human Rights of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor (Tashkent, Uzbekistan)

E. Juchniewicz – Professor of the University of Gdansk, Doctor of Law (Gdansk, Poland)

A. Younas – Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Beijing, China)

O. Okyulov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Nematov – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Sh. Asadov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Aminjonova – Associate Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Rakhimov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

O. Narzullaev – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

B. Murodov – Professor of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

A. Muxamedjanov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

N. Niyazova – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

8 **TULTEYEV ILYAS TAVASOVICH**

Huquq ijodkorligida konseptual va terminologik apparatdan foydalanishning nazariy-metodologik aspektlari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

18 **ASHUROV DILSHOD RUSTAMOVICH**

O'zbekistonda notariat instituti tarixi va o'zini o'zi boshqarish tamoyili

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI.
XALQARO XUSUSIY HUQUQ

25 **IMAMOVA DILFUZA ISMAILOVNA**

Xalqaro distribyutorlik va agentlik shartnomasi: o'xshashliklar va farqlar

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

38 **ABDUSAMADOVA ZARINA SHOBIDDIN QIZI**

O'zganing yer uchastkasidan cheklangan tarzda foydalanish (servitut) huquqi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD
EKSPERTIZASI

46 **YERMEKBAYEV BAUIRJAN AMANTAYEVICH, AKMALOV HAMID AKMAL O'G'LI**

Olib qo'yish va tintuv o'tkazishda fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlashning protsessual kafolatlari

55 **BARAKAYEV LAZIZJON OTAQULOVICH**

Jinoyat protsessida maxsus iqtisodiy bilimlar tushunchasi va o'ziga xos xususiyatlari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

66 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI**

Davlat boshqaruviga korrupsiyaviy omillarning ta'siri

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

75 **TURDIYEV BOBIR SOBIROVICH**

Insonning qulay atrof-muhitga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqi: xususiyatlari va amalga oshirish mexanizmlari

13.00.02 – TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI VA METODIKASI (SOHALAR BO'YICHA)

89 **YUNUSOVA MINAVVARXON SABIROVNA**

Davlatning bolalarni zararli axborotlardan himoya qilish funksiyasi: qonun va amaliyot tahlili

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 **ТУЛЬТЕЕВ ИЛЪЯС ТАВАСОВИЧ**

Теоретические и методологические аспекты использования понятийно-терминологического аппарата в правотворчестве

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

18 **АШУРОВ ДИЛЬШОД РУСТАМОВИЧ**

История и принцип самоуправления нотариата в Узбекистане

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО.
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

25 **ИМАМОВА ДИЛФУЗА ИСМАИЛОВНА**

Международные дистрибьюторский и агентский договоры: сходства и различия

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

38 **АБДУСАМАНОВА ЗАРИНА ШОБИДДИН КИЗИ**

Право ограниченного пользования чужим земельным участком (сервитут)

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ
ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

46 **ЕРМЕКБАЕВ БАУЫРЖАН АМАНТАЕВИЧ, АКМАЛОВ ХАМИД АКМАЛЬ УГЛИ**

Процессуальные гарантии обеспечения прав и законных интересов граждан при выемке и обыске

55 **БАРАКАЕВ ЛАЗИЗЖОН ОТАКУЛОВИЧ**

Понятие и особенности специальных экономических знаний в уголовном процессе

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

66 **АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ**

Влияние факторов коррупции в системе государственного управления

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

75 **ТУРДИЕВ БОБИР СОБИРОВИЧ**

Конституционное право человека на благоприятную окружающую среду: особенности и механизмы реализации

13.00.02 – ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ (ПО ОТРАСЛЯМ)

79 **ЮНУСОВА МИНАВВАРХОН САБИРОВНА**

Функция государства по защите детей от вредной информации: анализ законодательства и практики

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

8 **TULTEEV ILYAS TAVASOVICH**

Theoretical and methodological aspects of the use of conceptual and terminological apparatus in lawmaking

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

18 **ASHUROV DILSHOD RUSTAMOVICH**

History of the notary institute in Uzbekistan and the principle of self-governance

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

25 **IMAMOVA DILFUZA ISMAILOVNA**

International distribution contract and agency contract: similarities and differences

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

38 **ABDUSAMADOVA ZARINA SHOBIDDIN KIZI**

The right to limited use of another's land (servitude)

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

46 **YERMEKBAYEV BAUIRJAN AMANTAYEVICH, AKMALOV HAMID AKMAL UGLI**

Procedural guarantees of ensuring the rights and legal interests of citizens during seizures and searches

55 **BARAKAYEV LAZIZJON OTAKULOVICH**

The concept and specific features of special economic knowledge in criminal proceedings

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

66 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI**

The impact of corruption factors in public administration

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

75 **TURDIEV BOBIR SOBIROVICH**

The constitutional right of a person to a favorable environment: features and implementation mechanisms

13.00.02 – THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION AND UPBRINGING (BY FIELDS)

89 **YUNUSOVA MINAVVARKHON SABIROVNA**

State function to protect children from harmful information: analysis of law and practice

Kelib tushgan / Получено / Received: 28.01.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 18.03.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.03.2025

DOI: 10.51788/tsul.rols.2025.9.1./CJFN1422

UDC: 343.132(045)(575.1)

OLIB QO'YISH VA TINTUV O'TKAZISHDA FUQAROLARNING HUQUQ VA QONUNY MANFAATLARINI TA'MINLASHNING PROTSESSUAL KAFOLATLARI

Yermekbayev Bauirjan Amantayevich,

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
Jinoyat huquqi, protsessi va kriminalistika
kafedrası assistent o'qituvchisi
ORCID: 0009-0006-6588-7003
e-mail: bawka83@mail.ru

Akmalov Hamid Akmal o'g'li,

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
Yuridik fakulteti talabasi
ORCID: 0009-0004-0996-7653
e-mail: hamidakmalov999@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada jinoyat protsessida tergov harakati hisoblangan olib qo'yish tushunchasi va olib qo'yish tergov harakatini o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlari masalalari atroflicha tahlil qilingan. Bunda olib qo'yish tushunchasi bo'yicha jinoyat-protsessual qonunchiligida belgilangan normalar, soha mutaxassislari va olimlarning bu boradagi qarashlari o'rganilgan. O'z navbatida, olib qo'yish tushunchasining tintuv tergov harakati tushunchasidan farqli jihatlari ochib berilgan. Jinoyat-protsessual qonunchiligida tergovchiga olib qo'yish o'tkazishda shaxs huquqlari, erkinliklari va manfaatlariga taalluqli bo'lgan masalalarni hal qilish bo'yicha keng vakolatlar berilgan bo'lib, ushbu maqolada tergov jarayonida tintuv o'tkazishda tergovchi va ishtirokchilar amal qilishi zarur bo'lgan shartlar tahlil qilingan. Olib qo'yish jarayoni shaxslarning mol-mulki daxlsizligiga bo'lgan huquqi bilan bevosita aloqador ekanligi sababli mazkur maqolada ushbu tergov harakatini amalga oshirishda mol-mulk daxlsizligiga bo'lgan huquqni kafolatlashga doir milliy va xalqaro qonunchilik normalari ham qisqacha tadqiq etilgan. Shuningdek, mavzu yuzasidan qonun hujjatlari, aynan shu mavzu bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borgan olimlarning fikrlari, takliflari ham atroflicha o'rganilgan holda, mualliflarning shaxsiy fikrlari, xulosalari va takliflari ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: olib qo'yish, tintuv, shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlar, protsessual kafolatlar, tergovchi, mol-mulk daxlsizligi, sud ajrimi, olib qo'yish bayonnomasi.

ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ГАРАНТИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ И ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСОВ ГРАЖДАН ПРИ ВЫЕМКЕ И ОБЫСКЕ

Ермекбаев Бауыржан Амантаевич,
ассистент-преподаватель кафедры
«Уголовное право, процесс и криминалистика»
Каракалпакского государственного университета имени Бердаха

Акмалов Хамид Акмаль угли,
студент юридического факультета
Каракалпакского государственного университета имени Бердаха

Аннотация. В данной статье всесторонне рассмотрены вопросы, связанные с понятием выемки как следственного действия в уголовном процессе, а также с обеспечением процессуальных гарантий прав и законных интересов личности при проведении выемки. Анализируются нормы уголовно-процессуального законодательства, регулирующие данное действие, и приводятся мнения специалистов и учёных в этой области. Особое внимание уделяется отличиям понятия выемки от обыска как следственного действия. В статье подчёркивается, что уголовно-процессуальное законодательство предоставляет следователю широкие полномочия по разрешению вопросов, затрагивающих права, свободы и законные интересы личности при проведении выемки. Также проанализированы условия, которые должны соблюдаться следователем и участниками процесса при проведении обыска. Так как процедура выемки напрямую связана с правом на неприкосновенность имущества, в статье кратко рассматриваются нормы национального и международного законодательства, направленные на обеспечение этого права. Кроме того, проанализированы нормативные акты и научные исследования по теме, а также изложены авторские взгляды, выводы и предложения по совершенствованию правоприменительной практики.

Ключевые слова: выемка, обыск, права и законные интересы личности, процессуальные гарантии, следователь, неприкосновенность имущества, постановление суда, протокол выемки

PROCEDURAL GUARANTEES OF ENSURING THE RIGHTS AND LEGAL INTERESTS OF CITIZENS DURING SEIZURES AND SEARCHES

Yermekbayev Baurijan Amantayevich,
Assistant Lecturer at the Department of Criminal Law,
Procedure and Criminology,
Karakalpak State University named after Berdakh

Akmalov Hamid Akmal ugli,
Student at the Faculty of Law,
Karakalpak State University named after Berdakh

Abstract. This article thoroughly analyzes the concept of seizure, which is considered an investigative action in criminal proceedings, and the procedural guarantees of individual rights and legal interests during the seizure investigative action. In this case, the norms established in the criminal procedure legislation on the concept of seizure and the views of specialists and scientists in this area were studied. In turn, the distinctive features of the concept of seizure from the concept of a search investigative action are revealed. Criminal procedure legislation grants investigators broad powers to resolve issues related to the rights, freedoms, and interests of individuals during seizures, and this article analyzes the conditions that investigators and participants must adhere to during searches during the investigation

process. Since the seizure process is directly related to the right of individuals to the inviolability of their property, this article briefly examines the norms of national and international legislation regarding the guarantee of the right to the inviolability of property during this investigative action. Also, the legislative acts on the topic, the opinions and proposals of scientists who conducted scientific research on this topic were thoroughly studied, and the personal opinions, conclusions, and proposals of the authors were put forward.

Keywords: seizure, search, individual rights and legal interests, procedural guarantees, investigator, property integrity, court ruling, seizure report

Kirish

Jahonda tergov harakatlari qonunlarning samarali ijrosini tashkil etish va ushbu protsessda shaxs huquqlarini kafolatlash bilan muvozanatlashni nazarda tutuvchi qat'iy huquqiy normalar bilan tartibga solinadi. Jumladan, hozirda rivojlangan davlatlarda tintuv va olib qo'yishda uyali telefon/smartfon, turli kuzatuv qurilmalari va ilovalari, aqlli soatlar va boshqa aqlli texnologiyalar, xususan, sun'iy intellektga asoslangan yordamchi texnologiyalarni qo'llash hamda bu boradagi muammolarga jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Bunday tartib-qoidalarga qaramay, tergov jarayonida turli qonunbuzilish holatlari, mansab vakolatlarini suiiste'mol qilish, vakolat doirasidan chetga chiqish yoki huquqlarni boshqacha tarzda buzish holatlari saqlanib qolmoqda, bu esa jinoyat protsessida fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilish borasida jiddiy tashvish uyg'otmoqda. Global statistik ma'lumotlar tahliliga ko'ra, tintuv va olib qo'yish tergov harakatlari jarayonida huquqlarning buzilishi holatlari xavotirli darajada yuqoriligicha qolmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 31-moddasiga ko'ra, har bir inson shaxsiy hayotining daxlsizligi, shaxsiy va oilaviy sirga ega bo'lish, o'z sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish huquqiga ega. Konstitutsiyaning bunday tamoyili jinoyatlarni tez va to'la ochishga, aybdor shaxslarni jinoiy javobgarlikka tortish, aybsiz shaxslarning jazoga tortilmasligini nazarda tutadi. Bu esa, o'z navbatida, qonuniy faoliyat yuritishda o'z ifodasini topadi. Tergov harakati hisoblanmish olib

qo'yish ham ushbu tamoyilga asosan amalga oshirilishi shart.

Surishtiruv va dastlabki tergov davomida shaxsning huquq va erkinliklarini muhofaza qilish va ularni ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi, jumladan, olib qo'yish tergov harakatini amalga oshirishda ham. Bu esa mavzuning dolzarb ekanligini anglatadi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Maqolaning asosiy maqsadi – tintuv va olib qo'yish tushunchasini aniq yoritish, uni o'tkazishda shaxs huquqlari va qonuniy manfaatlarining protsessual kafolatlarini batafsil ochib berishdan iborat. Ushbu mavzuni tahlil qilishda boshqa olimlarning ham fikrlari o'rganib chiqildi. Jumladan, rus olimi O. Michurina shunday ta'rif berib o'tgan: "Olib qo'yish tintuvga yaqin turadigan tergov harakati bo'lsa-da, olib qo'yish tintuvdan butunlay farq qiladi. Olib qo'yish muayyan narsalar va hujjatlar qayerda va kimda turgani aniq bo'lganda o'tkaziladi. Olib qo'yish qidirilayotgan narsalar va hujjatlarni ixtiyoriy ravishda berishni talab qilish va ularni olib qo'yish bilan kifoyalanadi. Tintuv esa asosan bunday taklif bilan boshlanadi. Olib qo'yishning maqsadi faqat biror narsa yoki hujjatni olib qo'yish, tintuvning maqsadi esa, eng avvalo, narsa yoki hujjatni qidirib topish va shundan keyin uni olib qo'yish" [1, 14-b.].

Material va metodlar

Ushbu mavzuni yoritishda bir qator metodlardan foydalanilgan. Jumladan, mavzuni ifodalashda qonunchilik normalari, huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlaridan hamda mavzuni tahlil qilishda qiyosiy-

huquqiy usul, tahlil, umumlashtirish, induksiya va deduksiya metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari

Rus olimi O. Michurinaning fikricha, shaxsning yozishmalaridagi sirlariga yoki uning nomus va sha'niga o'zboshimchalik bilan tajovuz qilinishi mumkin emas. Har bir inson xuddi shunday aralashuv yoki tajovuzdan qonun orqali himoya qilinish huquqiga ega [2, 33-b.].

Bu borada boshqa olimlarning fikrlarini o'rganadigan bo'lsak, V.V. Mozyakovaning ta'kidlashicha, olib qo'yish jinoyat ishi uchun ahamiyatga molik narsa va hujjatlarning aynan kimda va qayerda ekanligi ma'lum bo'lib, ularni qidirishning hojati bo'lmagan hollarda surishtiruvchi, tergovchi va sud tomonidan qo'llanadigan chora hisoblanadi. Tintuv doimo majburlov xarakteriga ega bo'lgan tergov harakati bo'lib, uning vazifalari jinoyat ishiga daxldor bo'lgan narsa va hujjatlarni, tirik shaxslar va murdalarni, jinoyat yo'li bilan topilgan pullar va boshqa qimmatliklarni binolardan yoki ularni yashirgan deb taxmin qilingan shaxslarga tegishli joylardan qidirib topish va olingan natijalarni bayonnomada qayd etishdan iboratdir [3, 259-b.].

Tergov qilishda tergovchiga mustaqil protsessual vositalarni tanlash imkoniyatining berilishi unga yuklatilgan funksiyalarning muvaffaqiyatli bajarilishiga imkoniyat beradi [4].

G'. Shodiyev o'z ilmiy ishlarida shunday yozadi: "Tintuv olib qo'yishdan o'z maqsadi va o'tkazish tartibiga ko'ra farqlanadi: 1) tintuvda qanday obyektlar qidirilayotganligi, ular qayerdaligi noma'lum bo'lsa, olib qo'yishda predmetning individual belgilari, uning qayerda (kimda) ekanligi ma'lum bo'ladi; 2) olib qo'yishni o'tkazish uchun (fakt) asos sifatida faqat dalillar tan olinsa, tintuvda hatto tezkor-qidiruv tadbirlari davomida olingan ma'lumotlar ham asos bo'lishi mumkin; 3) olib qo'yishda qidiruv harakatlari man qilinadi, tintuvda esa aynan ular ko'zda tutiladi" [5, 53-b.].

Jinoyat-protsessual normalar asosida ish yuritadigan tergovchi o'zi bajaradigan protsessual harakatlarni, jinoiy sudlov ish yurituvida prokuror nazoratini amalga oshiruvchi prokurorning vakolatlari bilan bog'lamaydi. Chunki qonun tergovchiga protsessual vakolatlarni bera turib, shu vaqtning o'zida u bajaradigan protsessual harakatlarning to'g'riligi va qonuniyligi uchun to'liq javobgarlikni ham belgilagan.

Dastlabki tergov harakatlarini yuritishda qonunlarning ijro etilishi ustidan prokuror nazorati tergovchining protsessual mustaqilligiga xalal bermaydi. Aksincha, prokuror tergovchining mustaqilligini va jinoyatlarni fosh etish, tergov harakatlarini o'z vaqtida va qonun talablari asosida yuritishda mas'uliyatini oshirishi shart. Prokuror va tergovchi munosabati qonun bilan belgilangan [6, 125-b.].

Olib qo'yish tintuvning bir qismi emas, balki mustaqil tergov harakati hisoblanadi. Olib qo'yishda aynan ish uchun ahamiyatli narsani yoki hujjatni, nusxasini emas, uning aslini olishni ta'minlash zarur. Ana shunday xavf-xatar mavjud bo'lganda, olib qo'yishga tintuvdagi singari mutaxassisni taklif etish maqsadga muvofiqdir. Masalan, buxgalteriya hujjatlarini olib qo'yishda auditor yoki ekspertni taklif qilish zarur. Agar o'g'irlangan (tortib olingan, tamagirlik yo'li bilan olingan) buyumlarni olib qo'yish ko'zda tutilgan bo'lsa, jabrlanuvchini taklif qilish mumkin. O'zbekiston yuridik ensiklopediyasida esa tintuv va olib qo'yishga JPK normalari mazmunidan kelib chiqqan holda ta'rif berilgan [7, 347–348-b.].

Olib qo'yishning tintuv tergov harakati-dan farqi olib qo'yishda jinoyat ishi uchun ahamiyatga molik narsa va hujjatlar aynan kimda va qayerda ekanligi ma'lum bo'lib, ularni qidirishning hojati bo'lmaydi, tintuvda esa surishtiruvchi va tergovchida turar joy, xizmat, ishlab chiqarish binosi yoki o'zga joyda yoxud biror shaxsda narsa va hujjatlar bor deb o'ylash uchun ma'lumot bo'lsa ham,

uning qayerda, kimda va qanday narsa ekanligi to'g'risida tasavvur bo'lmaydi.

A.R. Ratinov tomonidan berilgan ta'rif umume'tirof etilgan bo'lib, unga ko'ra, tintuv yashiringan shaxslarni, shuningdek, ish uchun ahamiyatli narsalarni topish va olib qo'yish maqsadida turar joylar, binolar, yer maydonlari va alohida shaxslarni majburiy kuzatishdan iborat bo'lgan tergov harakatidir [8, 7-b.].

Tintuv va olib qo'yish shaxsning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini cheklash bilan bog'liq harakat bo'lganligi uchun huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari (ayniqsa, jinoyat-qidiruv xodimlari) qonun talablari asosida harakat qilishlari kerak [9, 38-b.].

Ko'rinib turibdiki, nazariyotchi olimlar o'rtasida olib qo'yish tushunchasi va uning tintuvdan asosiy farqlari deyarli bir xil tarzda ifodalanmoqda. Albatta, biz ham bu fikrlarga qo'shilamiz.

Shu o'rinda tintuv tushunchasiga rus olimi N. Shuruxnov tomonidan keltirilgan quyidagi ma'lumotni ham keltirib o'tishni joiz deb topdik. Kompyuter axborotini olib qo'yishda tintuv o'tkazish muayyan xususiyatga ega. Ko'p miqdordagi axborot tashuvchisi hisoblangan kompyuter jinoyatni ochish uchun muayyan ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Uy egasi yoki EHM operatori tintuv paytida kompyuter yoki klaviaturaga yaqinlashtirilishi mumkin emas (hatto tintuv qilinayotgan shaxs qidirilayotgan axborotni ixtiyoriy ravishda topshirishga rozilik bergan bo'lsa ham). EHMda bu ishni taklif qilingan mutaxassis bajarishi lozim. Tintuv qilinayotgan shaxsning kompyuter yoki klaviatura bilan biron-bir harakatni amalga oshirishi (shu jumladan, kompyuterni o'chirish va yoqish) borasidagi barcha urinishlari EHM axborotini yo'q qilib tashlashga urinish sifatida qaralishi lozim va bu bayonnomada aks ettirilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi [10, 207-b.].

Qidirish jinoyat ishiga taalluqli narsa yoki hujjatni topish va olish hisoblanadi.

Agar narsa yoki hujjat shaxs tomonidan ixtiyoriy ravishda huquqni muhofaza qilish organlariga taqdim etilmasa yoki shaxs uni taqdim etishdan bosh tortsa, "qidirishga"ga ehtiyoj tug'iladi. Bundan tashqari, tintuv va olib qo'yish fuqarolar tomonidan bir xilda tushunilmaydi, chunki fuqarolarni tintuv ko'proq tashvishga soladi, olib qo'yish esa, agar u ixtiyoriy ravishda sodir etilgan bo'lsa, protsessual majburlov choralari qatoriga kirmaydi. Shulardan kelib chiqqan holda aytish mumkinki, fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish borasida tintuv va olib qo'yishni bir-biridan farqlash kerak.

Olib qo'yishda shaxsning huquq va qonuniy manfaatlarini kafolatlashda asosiy bevosita subyekt bo'lib, tergovchi va uning protsessual faoliyati hisoblanadi. Jinoyat-protsessual kodeksining 161-moddasiga ko'ra, surishtiruvchi yoki tergovchi olib qo'yish jarayonida keng protsessual mustaqillikka ega bo'lib, bu har bir alohida olib qo'yish holatida adolatlilik, obyektivlikka erishishda o'rnatilgan protsessual tamoyillar va normalarning to'g'ri qo'llanishini ta'minlaydi.

Qonunda olib qo'yishni o'tkazish uchun prokuror sanksiyasini olish hamda davlat siri bilan bog'liq hujjatlarni olib qo'yish nazarda tutilmagan. Lekin o'zida davlat yoki harbiy sirni saqlaydigan hujjatlar yoki narsalarni olib qo'yishda shu sirlar bilan tanishishga ruxsati bo'lgan xolislar taklif qilinib, ular tegishli tartibda ogohlantirilishi shart.

Yuqorida ko'rib o'tganimizdek, JPKga muvofiq pochta-telegraf jo'natmalarini xatlash to'g'risida surishtiruvchi va tergovchi prokurorning sanksiyasi olingan qaror, sud esa ajrim chiqaradi. Surishtiruvchi yoki tergovchi aloqa muassasasiga borib, ushlangan pochta-telegraf jo'natmalarini xolislar ishtirokida, zarurat bo'lganda esa tegishli mutaxassis ishtirokida ochib, ko'zdan kechiradi. Ish uchun ahamiyatga molik ma'lumotlar, hujjatlar, narsalar topilgan taqdirda, surishtiruvchi, tergovchi pochta-telegraf jo'natmalarini olib

qo'yadi yoxud ulardan nusxa ko'chirish bilan chegaralanadi.

JPKning 160-moddasiga ko'ra, olib qo'yishni o'tkazish jarayonida bu harakatlarda uyida o'tkazilayotgan shaxsning o'zi yoki hech bo'lmaganda uning voyaga yetgan oila a'zolaridan birining ishtirok etishi ta'minlanishi lozimligi, bosharti ularning ishtirok etishini ta'minlashga imkon bo'lmasa, tegishli hokimlik yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organining vakili taklif qilinishi belgilangan.

O'ylaymizki, bunday holatda tegishli hokimlik yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organining vakili taklif qilinishidan oldin prokurorning sanksiyasi talab etilishi kerak. Bu normaning JPKda belgilanishi, fuqarolarning turar joy daxlsizligi to'g'risidagi JPKning 18-moddasida belgilangan konstitutsiyaviy prinsip talabiga javob beradi.

Tergovchi olib qo'yish to'g'risida o'zi qaror qabul qiladi, buning uchun faktik va formal asoslar yetarilishini mustaqil belgilaydi. Faktik asos olib qo'yilishi lozim bo'lgan aniq bir predmet, turli protsessual manbalardan olinishi mumkin bo'lgan, uning joylashgan joyi to'g'risidagi ma'lumotlar hisoblanadi.

Olib qo'yishni amalga oshirish uchun faktik asoslar quyidagilar: muayyan shaxsning egaligida (shu muassasada, boshqa joyda, uning o'zida yoki yonida) bo'lgan jinoyat ishi uchun ahamiyatli muayyan narsa yoki hujjatni topish; muayyan predmet yoki hujjatning yo'qotilishi yoki yashirish xavfi borligi; ularni dastlabki tergov organlari tomonidan qidirish zaruratining yo'qligidir [11, 72-b.]

Qonunchilikka ko'ra, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi boshqa shaxslarga yuborgan yoxud boshqa shaxslar gumon qilinuvchiga, ayblanuvchiga, sudlanuvchiga yuborgan pochta-telegraf jo'natmalarida sodir etilgan jinoyatga doir ma'lumotlar yoki ish uchun ahamiyatga molik hujjatlar va buyumlar bor deb gumon qilish uchun yetarlicha asoslar bo'lgandagina surishtiruvchi, tergov-

chi, sud bu shaxslarning barcha pochta-telegraf jo'natmalarini yoki ularning ayrimlarini xatlab qo'yishga haqlidir.

Surishtiruvchi yoki tergovchi olib qo'yish to'g'risidagi asoslantirilgan qarorida kimdan nimani olib qo'yish lozimligi, olib qo'yiladigan predmetning nomi va individual xususiyatlari, joylashgan joyi va uning ish uchun qanday ahamiyat kasb etishi ko'rsatilishi kerak. Ko'pgina holatlarda surishtiruvchi va tergovchi qisqa, lekin mazmunan to'liq, jinoyat-protsessual qonunchilik talablariga javob beradigan qarorlar qabul qilishadi [12, 44-b.].

Shu bilan birga, qayd etish kerakki, ba'zi hollarda olib qo'yish to'g'risidagi bayonnoma o'rniga ixtiyoriy taqdim etish bayonnomasi tuziladi.

Bu esa mohiyatan protsessual harakatning almashtirilishiga hamda JPKning 92-, 163-moddalari buzilishiga va tergov ostida bo'lgan shaxs huquqlarining cheklanishiga olib keladi. Masalan, JPKning 92-moddasiga asosan, tergov ostidagi shaxs olib qo'yish bayonnomasiga imzo chekishdan bosh tortishi va unga bayonnomaga kiritiladigan bosh tortish sabablari keltirilgan tushuntirish berish imkoniyati taqdim etilishi shart. Biroq tergov ostidagi shaxs ixtiyoriy topshirish to'g'risidagi bayonnoma tuziladigan sharoitda qanday qilib bu huquqdan foydalanishi mumkin? Bizningcha, olib qo'yishning kerakli obyektlarini talab qilib olish bilan almashtirishni manfaatdor shaxslarga ushbu obyektlarni yashirish yoki kerak bo'lsa, yo'q qilish imkoniyatini yaratib beradi.

Oliy Sud Plenumining "Gumon qilinuvchi va ayblanuvchini himoya huquqi bilan ta'minlashga oid qonunlarni qo'llash bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida"gi 17-sonli qarorida "Himoyachi o'z himoyasi ostidagi shaxs ishtirokida o'tkaziladigan barcha tergov harakatlari, shu jumladan, tintuv yoki olib qo'yish o'tkazilayotganda qatnashishga haqlidir", – deb belgilangan. Bunday ko'rsatmaning aniq qilib belgilab qo'yilishi shaxsning huquq va

qonuniy manfaatlarini yanada kafolatlaydi desak, mubolag'a bo'lmaydi.

Tadqiqot natijalari tahlili

“Qonunda gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, ularning himoyachilari, fuqarolik da'vogar, fuqarolik javobgar tomonidan jinoyat ishi uchun ahamiyatli bo'lgan dalil tariqasidagi hujjatlar yoki narsalarni taqdim qilishi belgilangan. Bunday holatlarda tergovchi tomonidan olib qo'yish to'g'risida qaror va bayonnoma tuzilmasdan, topshirilayotgan narsa va hujjatni qabul qilish haqida bayonnoma tuzilishi kerak” [13], – degan fikrga biz ham qo'shilamiz.

Olib qo'yishni amalga oshirish uchun surishtiruvchi yoki tergovchi xolislarni jalb etishlari kerak. Bunday huquqdan tergovchi mustaqil foydalanadi va hech kimning aralashishiga yo'l qo'yilmaydi. Ular tomonlarning tarafdorlari sifatida emas, balki bu tergov harakatining faol kuzatuvchilari sifatida ishtirok etishni ta'minlaydilar. Surishtiruvchi yoki tergovchi korxona, muassasa va tashkilotlar binolarida olib qo'yish amalga oshirishida ushbu tashkilotlarning vakillari ishtirokida o'tkazilishini ta'minlashlari zarur. Bu esa, o'z navbatida, shaxslarning huquq hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilish uchun ko'maklashadi [14, 248-b.].

Pochta-telegraf jo'natmalarini olib qo'yishda ishtirok etish uchun xolislarni jalb etishda tergovchi pochta-telegraf tashkilotlarining xodimlari orasidan xolislarni tanlab olishi maqsadga muvofiqdir. Bunday talab yozishmalar sirini saqlash kafolati nuqtayi nazaridan muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki jo'natmalar mazmunini sir saqlash ko'rsatilgan xodimlarning xizmat majburiyatlari hisoblanadi.

Shuningdek, tergovchi olib qo'yishni tungi vaqtda amalga oshirilmasslik talabini ham mustaqil amalga oshiradi, kechiktirib bo'lmaydigan hollar bundan mustasno. Tergovchida mazkur shaxs olib qo'yishni kechgacha cho'zib, uning to'xtalishi yoki tugatilishiga umid bog'laganligi to'g'risida tax-

min bo'lsa, u olib qo'yish kimdan amalga oshirilayotgan bo'lsa o'sha shaxs hozirligida o'tkazishi mumkin [15].

JPKga muvofiq, olib qo'yishga kirishishdan oldin tergovchi olib qo'yish to'g'risidagi qarorni shaxs yoki tashkilot rahbariga taqdim etadi hamda qarorda ko'rsatilgan narsa va hujjatlarni berish taklifini kiritadi. Ushbu obyektlar berilgan taqdirda olib qo'yish tugatilib, bu to'g'risida bayonnoma tuziladi. Rad etilgan taqdirda olib qo'yish majburiy amalga oshiriladi.

Majburiy olib qo'yishda tajribali tergovchilar ayblanuvchiga nisbatan hurmat munosabatini saqlab qolish maqsadida har qanday ziddiyatli holatni keltirib chiqarmasslik choralarini ko'radi. Ular bu shaxsga ishon-tirish kabi ta'sir etishning faol usullarini qo'llashlari lozim.

Bunda ishon-tirishning amaliy mohiyati shundaki, olib qo'yiladigan obyekt-ni ixtiyoriy topshirish haqidagi talabga nisbatan ayblanuvchining salbiy munosabatiga nisbatan uning ongiga ijobiy ta'sir etishdir. Ishon-tirish tergovchining nuqtayi nazariga ayblanuvchida tushunish va rozilik hissi-ni uyg'otish maqsadida ta'sir etish usulidir. Ishon-tirish ushbu shaxsning tergovchi talab-lariga muvofiq harakat qilishiga erishish de-makdir.

Ishon-tirish jarayoni ikki bosqichdan ibo-rat. Birinchi bosqichda olib qo'yish amalga oshirilayotgan shaxsga, agar u ixtiyoriy top-shirishni istamasa, qonunda belgilangan tar-tib va tergovchining yopiq bino va xonalarga kirish vakolatlari mavjudligi tushuntiriladi. Ikkinchi bosqichda shaxsga tergovchi tomo-nidan qo'llangan harakatlar, shaxsning shax-siy hayotiga oid ma'lumotlar oshkor etilmas-ligi to'g'risida tushuntirish olib boriladi. Shu-ning uchun protsessual nuqtayi nazardan olib qo'yish xonadonlarda bajarilayotganda ter-govchidan yuksak professional mahorat talab etiladi [16, 238-b.].

Bundan tashqari, mahalliy mentalitetdan kelib chiqib va Konstitutsiyasining 31-mod-

dasiga ko'ra, har bir inson shaxsiy va oilaviy sirga ega bo'lishi normasini buzmaslik uchun xolis guvoh sifatida qatnashtirilishi lozim bo'lgan shaxslarni tintuv va olib qo'yish o'tkazilayotgan manzildagi qo'shnilaridan qatnashtirmasdan, mazkur oilaga umuman aloqasi bo'lmagan, notanish fuqarolarning ishtirok etishini ta'minlash lozim. Sababi ushbu protsedurada qo'shnilar xolis sifatida qatnashadigan bo'lsalar, shaxsning uyida bo'lgan voqea keng jamoatchilikda gap-so'z bo'lishi, oilaviy obro'yining tushishi, oilaning o'g'il va qiz farzandlarining bo'lg'usi taqdiriga ta'sir ko'rsatishi va bu esa ularning oilaviy o'sib-unishiga o'z ta'sirini o'tkazishi mumkin.

Xulosalar

Ushbu mavzuni atroflicha o'rganib, yakunida quyidagilarni xulosa va taklif sifatida bildirib o'tishni o'rinli deb hisoblaymiz:

1. Tintuv va oliy qo'yishga tergov harakati sifatida quyidagi xususiyatlar xosdir: 1) ushbu tergov harakatlari jinoyat ishi bo'yicha dalillarni to'plash, tekshirish va baholashga qaratiladi; 2) tintuv va olib qo'yishda majburlash va majburiylik xususiyati mavjud; 3) boshqa tergov harakatlari singari faqat qonunda vakolat berilgan shaxslar tomonidan amalga oshiriladi; 4) faqat qonunda belgilangan tartibda amalga oshiriladi; 5) tintuv va olib qo'yishni o'tkazish vaqtida tintuv va olib qo'yish tergov harakatlari o'tkazilayotgan shaxsning huquq va erkinliklari cheklanishiga yo'l qo'yiladi.

2. O'zida yoki uyi va boshqa obyektlarida tintuv va olib qo'yish harakati o'tkazilayotgan shaxslar lozim darajada huquqiy savodxonlikka ega bo'lmagan shaxslar ekanligini e'tiborga olib, Konstitutsiyamizning 31-moddasidagi normaga asosan o'zida tintuv va olib qo'yish protseduralari o'tkazilayotgan shaxs darhol va to'xtovsiz himoya huquqi bilan ta'minlanishi lozim hamda o'z hisobidan bo'lsin yoki davlat hisobidan bo'lsin himoyachi advokat bilan ta'minlanishi zarur, aks holda shaxsning protsessual huquqlari buzilishiga olib keladi.

3. Tintuv va olib qo'yish tushunchalariga ta'rif ishlab chiqildi hamda bunday tergov harakatlarining shakllari ajratib ko'rsatildi.

4. Amaldagi qonunchilik bo'yicha shaxsning uy-joyida amalga oshiriladigan tintuv va olib qo'yishda oila a'zolari hisoblangan voyaga yetmagan farzandlarning ishtirokini istisno etadigan norma, ya'ni voyaga yetmaganlarning ushbu harakatlarni ko'rmasligi nazarda tutilmagan. Shu sababli oiladagi voyaga yetmaganlarni ushbu protseduraning guvohi bo'lishining oldi olinishi zarur deb hisoblaymiz. Bu o'z navbatida, voyaga yetmagan farzandlarning mazkur holatlarni ko'rishi otasi yoki onasining yoxud voyaga yetgan oila a'zolarining qandaydir jinoyat sodir etganligini va uni jinoyatchi deb tushunib, uning psixologik rivojlanishiga o'z ta'sirini o'tkazishi aniq.

REFERENCES

1. Michurina O.V. Obespecheniye prav i zakonnykh interesov lichnosti v ugolovnom protsesse [Ensuring the rights and legitimate interests of the individual in criminal proceedings]. Moscow, 1996, p. 172.
2. Inson huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalar [International agreements on human rights]. Tashkent, 2004, p. 133.
3. Mozyakova V.V. Kommentariy k Ugolovno-protsessual'nomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii [Commentary on the Criminal Procedure Code of the Russian Federation]. Moscow, 2002, p. 278.
4. Najimov M.Sh. Issues of Liability for Involving a Minor to Antisocial behavior and Crime in the Criminal Law of Some Foreign Countries. *Annals of R.S.C.B.*, 2021, vol. 25, iss. 3, pp. 1529–1535.

5. Shodiyev G'. Sudgacha ish yuritish bosqichida sud nazorati tushunchasi va mazmuni [The concept and content of judicial control at the stage of pre-trial proceedings]. *TSIL Bulletin*, 2009, vol. 1, pp. 53–57.
6. Dastlabki tergov [Preliminary investigation]. Tashkent, Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, 2012, p. 222.
7. O'zbekiston yuridik ensiklopediyasi [Legal encyclopedia of Uzbekistan]. Tashkent, Adolat Publ., 2010, pp. 347–348.
8. Ratinov A.R. Obysk i vyyemka [Search and seizure]. Moscow, 1961, p. 7.
9. Mosolkova Yu.A. Okhrana prav i zakonnykh interesov lichnosti [Protection of the rights and legitimate interests of the individual]. Yaroslavl, 1984, p. 38.
10. Shurukhnov N.G. Aktualnyye problemy sovershenstvovaniya deyatel'nosti organov vnutrennikh del v novykh ekonomicheskikh i sotsial'nykh usloviyakh [Current problems of improving the activities of internal affairs bodies in new economic and social conditions]. Moscow, 1997, p. 207.
11. Terov protsessual hujjatlarining namunalari [Samples of investigative procedural documents] Tashkent, 2012, p. 167.
12. Gumon qilinuvchi va ayblanuvchi huquqlarini cheklashning xalqaro tajribasi [International experience in restricting the rights of suspects and accused persons]. Tashkent, Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, 2014, p. 73.
13. Bozorov M.M. Gumon qilinuvchi va ayblanuvchining himoyalanih huquqi kafolatlarini takomillashtirish istiqbollari [Prospects for improving the guarantees of the right to defense for the suspect and the accused]. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2022, vol. 7, 59–60. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/gumon-qilinuvchi-va-ayblanuvchiga-himoyalanih-huquqi-kafolatlarini-takomillashtirish-istiqbollari>
14. Jinoyat-protsessual huquqi [Criminal procedural law]. Tashkent, TSUL Publ., 2016, p. 468.
15. Najimov M.Sh. The General Social Measures of Preventing Crimes by Using Violence Against Minors in the Family. *International Journal of Aquatic Science*, 2021, vol. 12, iss. 03, pp. 2008–2019.
16. Rajabova M.A. Jinoyat-protsessual huquqi [Criminal-procedural law]. Tashkent, Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, 2019, p. 759.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2025-yil 1-son

VOLUME 9 / ISSUE 1 / 2025
DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.1.